

FOLIA SELECTA

KUKLAY ANTAL: Pilinszky János Találkozások c. verséről.....	1
Homage a Pilinszky János A látszat ingatag póklábain.....	2
JACQUES MARITAIN: A hit útjai.....	9
ANDRÉ BÁRON: A keresztút	15
FLORILEGIUM - Afrikai mítosz-mese.....	16

Köröm 1995 április

TALÁLKOZÁSOK
Szilágyi Júliának

Hányféle találkozás, Istenem,
együttlét, különválás, búcsúzás!
Hullám hullámmal, virág a virágtól
szélcsendben, szélben
mozdulva, mozdulatlanul
hány és hányféle színeváltozás,
a múlandó s a múlhatatlan
hányféle helycseréje!

Milyen értelemben nevezhető találkozásnak az együttlét, a különválás és a búcsúzás? Miféle színeváltozásról van itt szó? Hogyan cserél helyet a múlandó a múlhatatlannal? A megfejtés kulcsául (bibliai vonatkozású) színeváltozás kínálkozik:

Szenvedése előtt Jézus a hegyen elváltozott tanítványai előtt. "Ruhája olyan tündöklő fehér lett, hogy a világon semmiféle kelmefestő sem tudná fehérebbé tenni . (Mk 9,3) Jézus fehér köntösén átragyogott a lelkéből sugárzó mennyei fény. A földi fehérség helyet cserélt az égivel.

Két kő csobban a tó vizében. A hullámok gyűrűzve közelednek és átjárják egymást. Virágok bókolnak a szélben, majd csendben pergetik szirmukat.

A szeretet alkímiája a pillanat lepergő homokszemeit a lélek kincstárának aranyává változtat) a. A Te Én-né, a múló élmény múlhatatlan emlékké válik: az idő találkozik és helyet cserél az örökkévalósággal.

Kuklay Antal

HOMMAGE A PILINSZKY JÁNOS

Az ünnep

az idő színeváltozása,
múlandóság és örökkévalóság
ritmikus helycseréje,
melyben a tények mögé száműzött Isten
időről időre átvérzi és átragyogja
a történelem és a hétköznapi szövetét,
mosott ruhák illata,
mert "azért élünk
- Móricz Zsigmond pásztorgyerekét idézve -,
hogy vasárnap tiszta inget
és tiszta gatyát vegyünk,
és elmenjünk az Isten házába".

A LÁTSZAT INGATAG PÓKLÁBAIN

Beszélgetés Kuklay Antallal

Pedig

*A bűnben, közelebbről, a pokolban
mi az a csönd, megnyugtató elem,
kiült karosszék, mitől az arany
ciráda valóság lehet?*

*Pedig ki kellene hogy jussak
a szabadba, a szabadságba.*

Pilinszky többször is foglalkozik azzal, hogy az igazi bűn rejtve marad. A tömeggyilkosokat olykor tisztelet és megbecsülés övezi. De a bűn sokszor még az ember előtt is rejtve maradhat. Ahogy a *Pedig* című versében írja, kiült karosszék, amitől még a látszat, az arany ciráda valóság lehet. Rettenetes, hogy a tények sokszor elrejtik előlünk a valóságot. Az ember feladata és a művészet feladata is az, hogy a tények látszatburkát áttörve eljusson az ember az igazságig. Mert bűn az, amikor a látszat a fontos, nem az igazság, bűn, amikor az ember a látszatot helyezi a valóság elé. A teológia ezt úgy fogalmazza meg, hogy elfordulás az igazi jótól és odafordulás a látszat jó felé. Ha a teljes jó helyett részleges jót tesz az ember, akkor ezzel az értékrend-tévesztéssel követ el bűnt. Ennek az ellentéte a megtérés, az odafordulás a helyes értékrendhez, vissza-találás a valósághoz. "Pedig ki kellene hogy jussak a szabadba, a szabadságba."

Infernó

*Ház. Kutya. Gépkocsi.
Pázsit és fogadások.
De csakugyan szebb attól a
mennyország,
hogy a poklokra lecementelt,
gyermeküket, nemüket, fajukat
és mindenüket megtagadó lények
póklábakon egyensúlyozva
nyáladzanak senkiért és semmiért?*

- *Vagyis a látszat foglyai vagyunk?*

Igen. Dalinak van egy képe, Szent Antal megkísértése a címe. A szent kezében keresztrel áll szemben az elefántokkal, azok póklábakon lépdelnek, ez valami ingatag világ, ami elkápráztatja az embert. Talán erre írta Pilinszky az *Infernó* című versében, hogy "De csakugyan szebb attól a mennyország, hogy mindenüket megtagadó lények póklábakon egyensúlyozva nyáladzanak senkiért, semmiért?" Miért választhatja az ember a valóság helyett a látszatot? Miért engedi meg Isten a bűnt? Szebb attól a mennyország?... - vitatkozik Aquinói Szent Tamással, aki szerint a teremtmények változatossága szebbé teszi a világot.

- *"Mi törjük el, repesztjük ketté..." Talán a bűnről szól Pilinszky Egy életen keresztül című verse is.*

"... egy hosszú életen keresztül próbáljuk vakon, süketen, hiába összefércelni a világ makulátlan és eredendő szövetét". Születésekor gyermeki ártatlansággal kerül a világba mindenki, utána következik emberi sorsunknak a botladozása. De ott a remény, hogy a gyermekkori ártatlanság csúcspontjáról a felnőttkor eltévelyedései után visszatalálunk az öregkor bölcsességével és alázatával a tisztasághoz.

- *Gyermeki tisztaság... Akkor jutott eszembe, hogy jó lenne beszélgetni a bűnről, mikor az egyik délelőtt a templomba bejött egy kisiskolás csoport A tanító nénivel azt énekelték, hogy: "Könyörögj értem Szűzanyám, követni vágyom Szent fiad, de oly' sok a bűnöm már"... Szörnyű volt hallgatni Hogyan is követhetnének el bűnt ilyen pici gyerekek?*

Mikor kezdjük el az életet? A gyermeknek születése első pillanatától kezdve kialakul a saját akarata. Azt szeretné, hogy állandóan az anyja kebelén legyen. Az anya rákényszeríti a magányra, ezért ő sír. Ez egy folytonos küzdelem szülő és gyermek között. Aztán egyre inkább érzi a vele kapcsolatos elvárásokat, hiszen állandóan újabb és újabb terheket ró az emberre az élet. S a kisgyerekeknek is van büntudata.

- *Ám ez "öntudatlan" büntudat..*

Az ő szintjén ez egy nagyon direkt kapcsolat: ha megteszem, akkor megdicsérik, ha nem, kikapok...

- *Szükségszerű a felnőttkori eltévelyedés?*

Tudjuk az erkölcsi értékeket, de ott van a kísértés. Az ember éppen a gondolat szabadsága miatt képes megkérdőjelezni a saját etikai alapjait is. Ha egy repülőgép viharba kerül, a pilóta csak akkor tudja kormányozni a gépet, ha előtte van az iránytű. Az ember is állandóan viharba kerül. S csak akkor

menekül meg, ha hisz az iránytűnek, jobban bízunk benne, mint saját érzékszervében. A szabadságot lehet jóra és rosszra is használni. Az ember állandóan elbizonytalanodik. Senki sem mondhatja, hogy teljesen biztonságban van. Mert akármilyen kiváló, kerülhet olyan szituációba, például egy gázolás során, a felelősségvállalás helyett elmenekül. A modern élet összetettsége, a nagyváros magányossága lépten-nyomon ilyen választásokat állít elénk.

- Ha tudom, hogy meghalt, akit elgázoltam, és így "cserbenhagyom", nem csak a társadalmi elvárást hagyom figyelmen kívül?

Nincsen külön társadalmi és külön keresztényi értelemben vett bűn, egyetlen egység van, az emberi lelkiismeret. Nincs külön isteni parancs és emberi parancs. "Az ember ura a szombatnak is." A keresztény erkölcs kulcsa a szeretet, ez teszi egységessé az egész etikát. Istent is csak az embertársainkban szerethetjük igazán, és Istenben az embertársainkat is szeretjük.

- Lehet, hogy néha a társadalom "kényszeríti" bele az embert a bűnbe?

A társadalom mi vagyunk. A keresztény etika számára Jézus Krisztus személye fogalmazza meg a bűntelen embert. A keresztnek a drámája, melyben Mária is főszereplő, szenvedő alany, mutatja, hogy a bűntelenség nem mentesíti az embert a rosszal való találkozástól. Minél nagyobb ez a tisztaság, annál érzékenyebb a felelősség. Nem képmutatás, mikor egész életüket zárdában élő szentek azt mondják, hogy ők a világ legnagyobb bűnösei. Úgy érzik, hogy Isten kegyelme mentette meg őket, hogy nagyobb bűnösök legyenek. Mert a jó nem természetes a világban. Egy kisfiú nagyon szépen mondta: "Miért olyan jó rossznak lenni, és miért olyan rossz jónak lenni?" Ez a gyermeki kérdés a legnagyobb filozófusokban is így merül föl. Ha eltemetjük az emberi életnek ezt a drámáját, kialakul egy nagyon lecsiszolt, udvarias, jól nevelt, a konfliktusokat elkerülő életforma, de ez a mélyben egyre több és több problémát rejt és egyre nagyobb úr a hiány, amit a látszat eltakar.

- Akkor Isten akarta a bűnt?

A teológia foglalkozik azzal a lehetséges világgal, amely bűn nélkül lenne. Itt a mi világunkban a bűn valóság, amit Isten megenged. A keresztény ember számára a vigasztalás az, hogy ebben a világban még nagyobb az igazságnak, a szépségnek az esélye, mint egy steril, bűntelen világban lenne. Ebben a bűnös világban lett emberré az Isten, és általa így lehetett istenné az ember.

- Érdekes, hogy a Bibliában több a büntetésről, mint magáról a bűnről szóló idézet..

A bűn az önmagának a büntetése. A külső büntetés mintegy ráadás. Az első a lelkiismeret súlya, a második a társadalom megtorlása.

- Tekinthesz büntetésnek mondjuk a betegség, háború?

A társadalmi negatívumok, így a háború is, az emberek közötti hiányos emberi kapcsolatokra vezethető vissza, amit mi szeretethiánynak mondunk. Mert a szeretet képes megoldani az emberek közötti konfliktusokat, problémákat.

- Mindenki felmerül a kérdés: hogyan engedheti ezt Isten?

Aki átgondolta a nagypénteki kereszthalált, annak ez már nem olyan újdonság, még akkor sem, hogyha vele történik. Végül soron "az én gondolatom nem a ti gondolataitok". Isten nem úgy gondolkodik, mint az ember, az egész másképpen él, mint a rész. Én sohasem tudom átfogni a világegyetem egészét. Nem látom a teljességet, csak részleges javakat fedezek fel és hiányolok. Mikor megdöbbenek azon, amit szenvedésnek neveznek, leszűkítem a világot a síró csecsemő vágyaira. Az egy szentimentális világ, amelyben a szenvedésmérséket látjuk abszolút célnak. Ez a világ bűnösnek tekinti a farkast, az oroszlánt. De ha elfogadjuk a természetben a vadságot, akkor el kell fogadni az emberi vadság természetét is. Noha ez éppen olyan nehezen elfogadható, mint a halálunk.

- De mi emberek volnánk...

Az a nevelés, az a program, amit mi kapunk, föltételezi a szabadságot, ami magában hordja a visszaélés lehetőségét, valószínűségét. Egyre jobban látszik, hogy a szabadság csak lehetőség, amihez fel kell nőni, amiért dolgoznunk, szenvednünk és áldoznunk kell. Minél nagyobb lehetőséget nyújt a társadalom, annál nagyobb szükség van a szabadságra-nevelésre. Adva van az ember számára a szabadság, amire nincs felkészülve. Ha egy gyereket kiteszünk az erkélyre, ahol nincs korlát, akkor a szabadsága számára pusztító lehet. A felnőtt ember ott lehet a korlát nélküli erkélyen, mert benne van a korlát.

- Vajon bűnösebbek vagyunk, mint őseink, vagy csak változatosabb lehetőségeink vannak a bűnre?

A természettudomány arra figyelmeztet, hogy az elmúlt néhány tízezer év alatt az embernek nem változott meg a belső felépítése, idegi és agyműködése. Sőt, bizonyos értelemben az elődeink teljesebb, gazdagabb szellemi életet éltek, mert egy bonyolultabb világot kellett értelmezniük. Nekem itt az óráim, nem érdekel a csillagok állása. Régen sokkal nagyobb volt a felelőssége az egyes embernek. A társadalmi munkamegosztás az egyén számára visszafejlődést jelent, érzelmileg, szellemileg egyaránt. Viszont a társadalom felelőssége megnőtt. A feladat az emberiség számára, hogy egy minőségorientáltabb fejlődést valósítsanak meg.

- Bűn-e, ha nem bocsátom meg az ellenem elkövetett bűnt?

A keresztény ember számára evidencia a megbocsátás, hiszen ez a szeretet egyik formája, amely kitágítja az ember énjét. Csak látszólag távoli az embertől, ebben tapasztalhatja meg az igazi emberséget.

Egy életen keresztül

*Mi törjük el, repesztjük ketté,
mi egyedül és mi magunk
azt, ami egy és oszthatatlan.*

*Utána azután
egy hosszú-hosszú életen keresztül
próbáljuk vakon, süketen, hiába
összefércelni a világ
makulátlan és eredendő szövetét.*

*Gyermekkorunkban meg kellene halnunk,
tudásunk csúcsán, alázatunk magasán,
de tovább élünk, foltozgatva és
toldozgatva a jóvátehetetlent.*

*Még jó, hogy elalhatunk közbe-
közbe és utoljára.*

- Akkor tehát kötelező megbocsátani a tékozló fiúnak. Csakhogy ebből adódik a kérdés: miért ne "tékozoljak" egy kicsit, ha úgymint meg kell hogy bocsássák nekem?!

Addig is a szeretetet tékozolja el az ember, amíg csak önmagát szereti, nem jutott el odáig, hogy fontos legyen számára a másik személye. A tékozló fiú mikor egyedül marad, rádöbben erre. "Tudom, hogy nem vagyok méltó" mondja, mikor visszatér, és ettől lett méltó. A szeretet minél többre kiterjed, annál gazdagabb. Ahol beszűkülés van, ott nincs szeretet. Pilinszky azt írja: Különbség csak egy van, ha azt mondják: én jó vagyok, vagy azt mondják: te jó vagy, de ez is olyan, amire Isten azt mondja: mindkettő ugyanaz. Aki önmagát szereti, az jót lát önmagában. Ám ez nem azonos az önzéssel. Nem lefokozni kell az énjüket, hanem kiterjeszteni. Minél jobban kiteljesedik valakinek az énje, annál inkább elfogadja a másikat. A szeretetben való találkozás kiteljesíti egymást. De végső soron minden érzés, a szeretet és az önszeretet is Isten felé irányul.

Különbség

*Egy százlábú, s egy flamingó között,
villanyszék és nászágy között,
egy pórus krátere meg egy
tündöklő homlok ragyogása közt:
semmi különbség. Különbség csak egy van,
ha azt mondják: "én jó vagyok",
vagy - ami ritka - azt mondják: "te jó vagy",
de ez is olyan különbség csupán,
amire Isten azt mondja magában:
mindkettő ugyanaz.*

Jacques Maritain

A HIT ÚTJAI*

* Les chemins de la foi I-m. = Le philosophe dans la cité. Paris, Alsatia, 1960. 179-187. p.
Elhangzott 1949. május 8.-án Párizsban, a Keresztény Értelmiségek Hetén.

I.

A hit csodái

Csupán filozófus vagyok - és semmiképpen sem azon teológusok egyike, akiket a kartéziánus Minerva ironikusan "szuperembereknek" nevezett. Hogy a hit nagyszerűségéről mondhassak valamit, átadnám a szót annak, aki minden filozófusnál és teológusnál magasabbra helyeztetett, magának Szent Pálnak.

A Zsidókhoz írt levélben (11,1-39) mely, ha nem is ő fogalmazta meg közvetlenül, hűségesen közvetíti számunkra tanítását és gondolatait - Szent Pál így beszél a hitről:

"A hit szilárd bizalom abban, amit remélünk...

Ábrahám hittel áldozta fel Izsákot, amikor az Isten próbára tette...

Izsák hittel, szemét a jövőre irányítva áldotta meg Jákobot és Ézsaut...

Hitükben rejtegették az újszülött Mózes szülei három hónapig...

Hittel távozott Egyiptomból, és nem ijedt meg a király haragjától...

Hittel keltek át a Vörös-tengeren, úgy mint a szárazföldön...

A hit erejéből omlottak le Jerikó falai..."

Isten hősei és a próféták "a hit erejével országokat győztek le, igazságot osztottak, ígéreteket nyertek el, orozslánok torkát tömték be, lángoló tüzet oltottak el, megmenekültek a kard élétől..., általuk asszonyok visszakapták föltámasztott halottaikat..."

Jó lenne, ha hasonló csodák sorozatát vázolhatnánk föl napjainkban is. Vajon mi hitben megfoglyatkozott emberek lennének? Vajon korunk a hit számára a szorongásnak és a megtisztító éjszakának a kora lenne? Hénokra és Illésre várakozva köztünk oly ritkán történnek csodák és jelek! Úgy tűnik, hogy a várakozás közben a folyamatos tanúságtétel érdekében magának Isten országának kellene fáradságot nem kímélve lángbetűkkel írni planétánkra a figyelmetlen halandók számára szóló üzenetet.

II.

Az értelem működés módja korunkban: a jelben való megrögzülés

A hit maga misztérium. Az ég ajándéka, melyet azonban mi fogadunk be. Megfigyelhetjük, hogy az a működési mód, amely általában jellemzi az értelmet egy bizonyos korban, afelé tart, ha nem vigyázunk, hogy öntudatlanul visszahasson arra a módra, ahogyan a hitet befogadjuk, arra a belső útra, melyet hitünk bejár. Mielőtt megfogalmaznának bármilyen ateista filozófiát, vagy

olykor még olyan filozófiákat is, amelyek azzal dicsekszenek, hogy helyet készítenek a vallás számára, miközben láthatóan inkább elrekesztenek tőle, létezik az értelemnek egyfajta működési módja, amely maga ateista, mert ahelyett, hogy a lét iránti buzgósággal lenne tele, kirekeszti és eltávolítja a létet. Talán ez az oka, hogy az ily módon működő értelemmel szembehelyezkedő Kirkegaard, aki másrészt jól ismerte az ész jogait, a hitben a lélek szétszakításának egyfajta követelését látta, és az értelem felé irányuló örökös kihívást.

De azok a megjegyzések, melyeket figyelmükbe szeretnék ajánlani, kevésbé általánosak, s az értelem jellegzetesen mai működési módjának két tipikus jegyére vonatkoznak. Nem szólok a megismerés filozófiai elméleteiről, ez esetben az idealizmus és az empirizmus lenne témánk két főszereplője. Arról a konkrét módról beszélek, ahogyan számtalan, a kor szokásaitól elbűvölt gondolkodó embernél működni kezd az értelem. S e módnak a megismerés filozófiai elméletei talán csak tükrői. Az értelem használatának ezt a konkrét módját, azt hiszem két tünet jellemzi, melyeket szabad legyen elneveznem egyrészt értelmi produktivizmusnak, másrészt pedig az igazolás elsőbbségének az igazsággal szemben.

A szóban forgó produktivizmus tárgyai a fogalmak, a fogalmi meghatározások, a jelek és a szimbólumok. Ha megfigyeljük sok kortársunk intellektuális viselkedését, azt mondhatjuk, hogy amennyire csak lehetséges, félreismerjük és elszalasztjuk a passzivitásnak azt a pillanatát, amikor hallgattunk, mielőtt szólnánk, azt a pillanatot, melyben az érzékkel és a tapasztalással megragadott valóság bevésődik az értelembe, mielőtt annak ténylegesen megismert tartalmát a fogalom vagy az idea hordozná. Nem igen érdekel minket más, mint az értelem tevékenységének a fogalmak és ideák gyártását szolgáló termelékenységé. Ennek az az eredménye, hogy mindenk előtt ezek az így gyártott jelek lesznek fontosak, és nem az általuk megnyilvánuló létvalóság. Egy fajta kifejezés-zuhatagban elébe vágunk a dolgoknak. Előre ¹ toljuk a megszakítás nélkül gyártott fogalmakat. A legcsekélyebb érintkezésnél egy új fogalom születik, melyet arra használunk, hogy a létadottságból azt ragadjuk meg, ami megvéd minket tőle, ami felment attól, hogy alá vessük magunkat neki. Nem törekszünk a látásra, értelmünk nem ját. Megtorpanunk a jeleknél, a megfogalmazásoknál, a következtetések levonásánál. Kiragadunk egy információt a valóságról, ezentúl ez szolgál minket, s ez minden, amire vágyunk. Szó sincs arról, hogy segítségével eljussunk magának a létvalóságnak a szemlélésére. A hőmérőről leolvasom a mai hőmérsékletet: kell-e esernyőt vinnem, vagy sem: hogy ezzel az ismerettel a meleg mivoltát kutassam, éppen úgy nem érdekel, mint ahogy ez a minőség semmiféle zsákmányt nem kínál fel az értelmem számára. Hasonlóképpen, megkapom az értesítést, hogy egyik barátom édesapja meghalt: írok neki néhány szavas részvétnyilvánítást, s szó sincs arról, hogy elmerüljek fájdalma szemléletében.

Az értelemnek ez a fajta működése - nevezzük ezt "jelben való rögzülésnek" - nagyon megfelel a fiziko-matematikai tudományoknak, mert ezek a valóságtól csak azt kérik, hogy alapozzák meg azokat a gondolati tárgyakat, amelyekkel ők dolgoznak. De ezen értelmi működésnek semmi köze a filozófiához. Semmi köze a hithez. Ez utóbbi két esetben az értelem működési módjára nem a "jelben való rögzülés", hanem a "jelzett valósághoz való átmenet" jellemző, ahogyan az a hír, hogy barátom elvesztette édesapját, ez engem valóban a szenvedés szemléléséhez vezet, ahhoz a felismeréshez, hogy barátom fájdalomban él. "A hit, mondja Szent Tamás, nem reked meg a kijelentéseknél, a fogalmi jeleknél, végcélját csak annál a valóságnál leli meg, melyet ezek a jelek, mint eszközök, közvetítenek." (Sum. II-II. qu. 1. a. 2. ad 2.) Vagyis az önmagát velünk közlő Istenség lényegi misztériumánál.

Valahányszor engedjük, hogy hitünket ez az értelmi produktivizmus táplálja, amelyről az imént beszéltem, félreismerjük a hit mibenlétét. Ilyenkor hitünk arra az útra lép, melyen a modern értelem jár. Vagyis a jelben rögzül, nem halad, illetve oly kevésbé halad, amennyire csak lehetséges, a jelzett valóság felé. S így kikezdi azokat a végtelenül értékes fogalmi jeleket, amelyek a dogmatikai formulákat képezik, melyek által az élő Isten beszél saját magáról a mi nyelvünkön, miközben pontosan ezeknek a szent erényétől és méltóságától függ az isteni valóság hordozása. Mindig voltak olyan keresztények, akik számára annak ismerete, hogy Krisztus megváltotta a világ bűneit, ugyanolyan fogalmi információ, mint az, hogy ma reggel 12 Celsius-fok volt a hőmérséklet. Számukra elég a megállapítás, mint ahogyan a hőmérő leolvasása is elég. Sohasem helyezték magukat a megváltás titkának, a Megváltó fájdalmainak jelenlétébe. Soha nem élték át a hit általi megismerés megrendülését, a hályog nem hullott le a szemükről. Azt mondanám, hogy a modern értelem a maga működési módjával megkockáztatja, hogy normálisnak tekintse ezt a fajta előrehaladást a hitben, miközben éppen a hit kiüresítése felé tart.

III.

Az igazolás elsőbbsége az igazsággal szemben

A korunkra jellemző értelmi működés másik vonása természetesen következik az elsőből: az igazolás elsőbbségének nevezném ezt az igazsággal szemben. Fontosabb számunkra, hogy igazoljuk az általunk gyártott szimbólumok és jelek érvényességét, minthogy tápláljuk magunkat azokkal az igazságokkal, amelyeket ezek a jelek megmutatnak. Vajon számos kortárs filozófus számára nem vált-e gyanússá maga ez a szó: igazság? Értelmünk valójában alig törődik az igazság, és még kevésbé a lét gyönyöreivel és

csábításaival, inkább megijed ezektől; megreked az igazolásnál, ahogyan megrekedt a jelnél.

Milyen következményekkel jár a hívő számára ez a szellemi beállítottság? A hit tanúságtételen nyugszik. Nos, a föntebbiek szerint a híves sosem fogja azt jelenteni számunkra, hogy biztosak vagyunk valamiben, mintha láttuk volna, hitelt érdemlő tanúságtétellel megerősítve. A hit azt fogja jelenteni az ilyen ember számára, hogy igazolja, miszerint valamely hitelt érdemlő tanúságtevő előterjeszt egy bizonyos dolgot. Meghagyja az előterjesztő felelősségét a dolgot biztosnak ítéli, anélkül, hogy elkötelezné magát annak igazsága mellett. Nos, ez a történelemtudomány esete, nem pedig a hité. Mert a hitben elkötelezem magamat a hallottak igazsága mellett, biztosabb vagyok benne, mint saját magamban, mert azt maga az Első Igazság mondta nekem az Egyház közvetítése által, amely itt csupán eszköz-ok, a kinyilatkoztatást átadó eszköz, amely maga is hit tárgya: "id, quod et quo creditur" (amit, és ami által hiszünk).

"Három dolog van - írja Szent Tamás -, ami elvezet minket a Krisztusban való hithez: a természetes ész, a törvény és a próféták tanúsága, valamint az apostolok és követők tanítása. De amikor egy embert így, szinte kézenfogva elvezettek a hithez, elmondhatja, hogy ő nem valamelyik előző indíték miatt hisz: sem nem a természetes ész okán, sem a törvény tanúskodása miatt, sem pedig az emberek prédikálása miatt, hanem egyedül és kizárólag magának az Első Igazságnak az okán. Az Istentől belénk öntött fénytől ered a hit bizonyossága." (In Joan. IV. lect. 5, a. 2.) így, aki a hit kegyelmét befogadja, szívében az Atya hangját hallja, a lumen fidei, a hit természetfölötti fénye által megvilágítva egy és ugyanazon mozgással kapcsolódik az Egyház által előterjesztett tárgyi igazságokhoz, s kötődik teljesen egy kifejezhetetlen személyes kapcsolatban Istenhez, az Első Igazsághoz, és veti magát a megváltó Krisztusba.

Vannak azonban olyan hívők, akiknek a hite kizárólag abban áll, hogy elfogadják, amit az Egyház tanít, az Egyházra hagyva a felelősséget, anélkül, hogy elköteleznék magukat a kalandban. Ha kérdezősködnék afelől, amit az Egyház igaznak tart, ez azért történik, hogy felvilágosítást kapjanak a kellőképpen igazolt formulákról, amelyeknek elfogadását kérik tőlük, nem pedig azért, hogy beavatást nyerjenek abba a valóságba, amelyet megismertetnek velük. Isten mondott dolgokat az Egyháznak, az Egyház a maga módján mondja azokat nekem, ez a dolga, s én minden további nélkül aláírom a nekem mondottakat, és mennél kevesebbet gondolkodom felettük, annál nyugodtabb vagyok. Szenesember hitem van, és dicsekszem vele. Végeredményben az ilyen hit egyáltalán nem lesz ismerés, hanem csupán engedelmesség, ahogy azt Spinoza akarta. így nem az Első Igazságnak hiszek (aki az Egyház által előterjesztett egyetemes igazságok által el akar mélyíteni magában). Hiszek az Egyháznak, mint elkülönített működőnek a tanúságában, hiszek az apostolok tanúságának, elválasztva az Első Igazság tanúságától, melyet ők hallottak, mely azonban nekem nem mond semmit. Emberek tanúságának hiszek. De hol van

akkor a természetfölötti hit? Itt is az a mód, ahogyan az értelem szerepet játszik a hitben, gyakorlatilag kiüresíti a hitet. Itt is olyan értelemmel van dolgunk, amely a maga általános működési módján visszautasítja a látást; és amely ezáltal a hit gyakorlásának feltételeit torzítja el. Mert a hit, amely hisz és nem lát, - a kegyelemtől mozgatótt akarattól függően - az értelembe lakozik, aminek törvénye a látás. Innen adódóan a hit lényegéhez tartozik, hogy ne nyugodjon meg, hanem hordozzon egyfajta feszültséget, egyfajta nyugtalanságot, törekvést, melynek majd a látás vet véget. Credo ut intelligam. (Hiszek, hogy értsek.) A hit lényegénél fogva lendület a látás felé, ezért kívánja tőlünk itt lent, hogy kinyíljunk a kontemplációban. Kívánja, hogy a szeretet és a lelki adományok révén fidēs oculatā (látó hit) legyen. Kívánja a megtapasztalását annak, amit "homályosan és tükörben" ismer. A hitnek valójában soha sincsenek bezárva a szemei. Kinyitja őket a szent éjszakában; s ha nem lát, az azért van, mert a fény, amely betölti ezt az éjszakát, túlságosan tiszta egy olyan tekintet számára, mely még nem hasonult az istenséghez.

Pontosan azért, mert a hit az értelembe öntött természetfölötti erény, nem meglepő, hogy azok az esetleges módok, amelyek szerint az értelem az emberi fejlődés egy-egy pillanatában működik, igyekeznek magát a hitet a maguk gyakorlati feltételeihez igazítani. Az imént mondottaknak megfelelően inkább nyomorúság, mint nyereség az, amit az értelem korunk jellegzetes működési módjától kap. Egy pap barátom mondta, hogy gyóntatási tapasztalata szerint számos esetben azok a hittel kapcsolatos kételyek és bizonytalanságok, melyeknek nem sok köze van a hit valódi megpróbáltatásához, rávilágítanak a modern értelmi működés azon jegyeire, melyeket igyekeztem felvázolni. Benne fölmerült a kérdés, hogy vajon ezeknek az embereknek volt-e valaha is valódi hitük. Bármint legyen is, nyilvánvaló, hogy a hívő szellemnek manapság újra fel kell kapaszkodnia a lét ismeréséről leszokott értelem meredélyein. Kétségkívül lehetséges, hogy a hősies hit tisztább és fennköltebb lesz a vele ellentétes általános szellemi közegben. Természetes, hogy a hit a maga normális működéséhez megkívánja, hogy olyan értelembe éljen, amely megtalálta a maga rendes közegét. Az az értelem, melyet kizárólag a technológia és a jelenségek tudományának szellemi követelményei szerint alakítottak, nem lesz normális közeg a hit számára. A természetes értelem, amely a közgondolkodásban működik, spontán módon a létre irányul, ahogyan rendszerező és reflexív módon a filozófia is. Soha nem volt nagyobb szüksége az embereknek a filozófia, a metafizika, a spekulatív teológia szellemi légkörére, mint korunkban! Kétségtelenül azért van olyan nagy félelem ezeket illetően, s ezért fordítanak olyan nagy gondot arra, nehogy "megrémissék" velük az embereket. Mégis, ezek jelentik az egyedüli lehetőséget arra, hogy az értelmet visszavezessük a maga természetes, mélyreható működéséhez, s összhangba hozzuk útjait a hit saját útjaival.

A KERESZTÚT

A középkorban zokogtak a keresztutat járó emberek. Az Istenember sebeitől véreztek a szívek: Ki ne sírna, melyik ember, Hogyha ennyi gyötrelemben Látja lankadozni őt? ... Szeretetek szent kútforrása, Fájdalomnak éles töre Járra át a lelkeket. (Stabat Mater)

Azonban Jézus intette Jeruzsálem jajveszékeltő leányait: Ne engem sirassatok..." (Lk 23, 28)

A modern világ nagyon is hallgatott az intelemre. Nem érdekli már Krisztus szenvedése. Az emberek nyomora gyöttri, mely vészfelhőként borítja földünket. Nincs ebben semmi felrónivaló, azonban szánnunk kell korunk vakságát: a belső élet hiányosságát, azt, hogy nem látja, Jézus Krisztus az egyetlen gyógyító. Csak akkor remélhetjük, hogy valóban enyhíteni tudjuk az emberi szenvedést, ha magunkévá tesszük Krisztus szenvedését, hűséges és élő kontemplációban a magunk módján olyan cselekvésre vágyva, melyet ez a kontempláció világít meg és irányít. A szeretet, melynek erősségét és kiterjedését! csupán ez a kontempláció képes fölfedni, odaajándékoz bennünket mindenkinek, mert Krisztus mindenkit meg akar váltani. így tesz minket társmegváltókká.

A keresztút minden állomása egyszerre a megváltás és a társmegváltás története. Krisztus követésének szükséges feltétele, amint ő hirdette, az, hogy vegyük vállunkra a magunk keresztjét (Mt 16, 24). S akkor az ember ugyanazokat a tetteket viszi végbe, melyeket Jézus végbevitt, sőt még nagyobbakat is (Jn 14, 12).

FLORILEGIUM

Afrikai mítosz-mese*

Kabézia-Mpungunak volt négy gyermeke: a Nap, a Hold, az Éjszaka és az Eső. Összehívta őket és így szólt hozzájuk:

- Én most elmegyek, és az emberek nem látnak többé. Magam helyett elküldöm hozzájuk Mutimát, vagyis a Szívet. De mielőtt elhagynálak titeket, tudni szeretném, hogy neked Eső, milyen terveid vannak?

- O, - felelte az Eső - én szünet nélkül zuhogok majd és mindent elborítok vízzel.

- Nem - felelte Isten -, ne tedd ezt! Nézz oda! - Es az emberre, meg az asszonyra mutatott. - Gondolod, hogy képesek lennének élni a víz alatt? Jobban teszed, ha körbejársz a Nappal. Miután eléggé megnedvesítetted a földet, lásson munkához a Nap és szárítsa föl.

- És te mit csinálsz majd? - kérdezte a Naptól.

- Én szeretnék forrón sütni és mindent kiégetni magam alatt - mondta a második gyermek.

- Nem! - kiáltotta Kabézia-Mpungu. - Ezt nem lehet! Mit gondolsz, a nép, amelyet teremtettem, hogyan találhatna élelemre? Ha egyszer fölmelegítetted a földet, engedd, hogy az Eső fölfrissítse, és gyümölcsöket növeljen.

- És neked, Éjszaka, mik a terveid?

- Szeretnék állandóan uralkodni - felelte.

- Irgalom! - kiáltotta az Isten. - Te arra akarod ítélni a teremtményeimet, az oroszlánokat, a tigriseket és a kígyókat, hogy semmit se lássanak abból a világból, amelyet én alkottam? Figyelj rám: adj időt a Holdnak, hogy ragyogjon a föld felett. S amikor a Holdat negyedik negyedében látod, akkor jöhet a te uralmad. De már túl sokat beszéltem. Mennem kell. - Azzal eltűnt.

Kis idő múltán megérkezett Mutima, a Szív, egy tenyérynyi kis tálkában. Zokogva kérdezte a Napot, a Holdat, az Éjszakát és az Esőt:

- Hol van Kabézia-Mpungu, a mi atyánk?

Atyánk elment - felelték -, nem tudjuk hová.

- Ó, mennyire szeretnék beszélgetni vele! - szólt a Szív. - Mivel azonban már nem találhatok rá, az Emberbe költözöm és általa akarom keresni Istent nemzedékről nemzedékre.

Így is történt. Azóta az Ember minden gyermeke Mutimával, Szívvel születik, égő vággyal az Isten után.

* (The Creation of the World. = African Folk Tales. Ed. by Charlotte and Wolf Leslau. Moulnt Vernon-New York, Péter Pauper Press, 1963. 5-6. p.)